

RUS KAMU DİPLOMASİSİNİN ARAÇSALLAŞTIRILMASI BAĞLAMINDA RUS DİASPORASI*

*The Russian Diaspora within the Context of the Instrumentalization of
Russia's Public Diplomacy*

Neslihan Setenay BERKİL
Muharrem EKŞİ*****

Öz

Bu makale, Rusya Federasyonu'nun (RF) kamu diplomasisinin araçsallaştırılmasında diasporanın rolünü incelemektedir. Makalenin araştırma sorusu, Rusya'nın kamu diplomasisinde diasporayı nasıl araçsallaştırdığıdır. Diaspora nüfusu en fazla olan ülkeler arasında yer alan Rusya, 6 Eylül 2008 tarihinde Rossotrudnichestvo Ajansı'nı kurarak eski Sovyet ülkeleri toprakları başta olmak üzere dünyanın her yerinde bulunan Ruslar ve Rus dilini konuşan vatandaşlarla kültürel ve tarihi bağlarını kuvvetlendirmek amacıyla kamu diplomasisi ve diaspora diplomasisini uygulamaktadır. Diasporanın 2000'lerden itibaren Rus dış politikasının öncelikli gündemi yapılması, kamu diplomasisi politikasında Rus diasporasının kullanılmasının zeminini teşkil ettiği ileri sürülmüştür. Ayrıca bu araştırmada RF'nin, Sovyetlerin ardından olumsuz imajını restore etmenin aracı olarak kamu diplomasisini keşfettiği ve diaspora diplomasisinden faydalanmayı hedeflediği argümanları savunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Rus Dış Politikası, Diaspora, Rus Diasporası, Rus Kamu Diplomasisi, Rossotrudnichestvo.*

Abstract

This study discusses the role of the Russian diaspora in the instrumentalization of the Russian Federation's public diplomacy. The main research question of this article is constructed on how Russia instrumentalizes the diaspora in its public diplomacy. Being among the countries that have the highest diaspora population due to population density, Russia applies public and diaspora diplomacy in order to strengthen its cultural and historical ties with the Russian and Russian-speaking citizens who live around the world, mainly in the old Soviet countries through the Rossotrudnichestvo Agency which was founded on 6 September, 2008.

Keywords: *Russian Foreign Policy, Diaspora, Russian Diaspora, Russian Public Diplomacy, Rossotrudnichestvo.*

* **Makale Geliş Tarihi:** 24.07.2020 **Yayına Kabul Tarihi:** 18.11.2020

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, e-posta: setenayberkill@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6441-1939.

*** Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi, e-posta: muharremeksi@klu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2323-7898.

RUS KAMU DİPLOMASİSİNİN ARAÇSALLAŞTIRILMASI BAĞLAMINDA RUS DİASPORASI

GİRİŞ

2000'lerde küresel siyasette dış politikanın bir aracı olarak küreselleşme güçlerinin etkileriyle diasporanın devletler için stratejik önemi artmaya başlamıştır. Diaspora kavramı, başlangıçta Yahudiler için kullanılan özel bir terim olarak kabul edilse de küreselleşmeyle değişime uğrayarak, zaman içerisinde anlam bakımından da dönüşmüştür. Dolayısıyla literatürde birden farklı diaspora tanımı bulunmakla birlikte farklı diaspora tipleri de ortaya çıkmıştır. Klasik anlamıyla diaspora, anayurdundan zorunlu göçe tabi tutularak azınlık halinde başka bir yerde yaşamak zorunda bırakılan etnik grup ve halklara verilen addır. Zorunlu göç nedenleri arasında ise ekonomik, dini, siyasal ve toplumsal nedenler bulunmaktadır.¹ Günümüzde anavatanını terk etmek zorunda kalan halklar için de kullanılan diaspora kavramı hakkında ortak bir tanım konusunda uzlaşma sağlanamamıştır.

Diaspora yoğunluğu açısından 30 milyona yakın Rus nüfusu, 2000'lerde Rusya Federasyonu'nun (RF) dış politikasında eski Sovyet coğrafyasında nüfuzunu genişletme politikasının bir uzantısı olarak öncelikli gündem yapılmıştır. Yine 2000'lerde Rusya'nın yoğun nüfusa sahip diasporası, Moskova yönetiminin bazı dış politika hedeflerini gerçekleştirmesinde bir araç olarak keşfedilmeye başlanmıştır. Özellikle de Batı'nın Avrupa Birliği (AB) ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization-NATO) üzerinden eski Sovyet coğrafyasında genişleme siyasetine² mukabele etmek üzere Moskova yönetimi, diasporalar üzerinden genişleme politikası geliştirmiştir. Bu bağlamda çalışmada Batı'nın eski Sovyet coğrafyasındaki genişlemesine karşı atak olarak Rusya'nın kamu diplomasisinin bir çeşidi olan diaspora faaliyetleri/diplomasisi üzerinden dış politika stratejisi izlediği argümanı savunulmaktadır. Ayrıca Putin yönetiminin diaspora haklarını gözetmeyi dış politika çıkarlarının ötesinde bir devlet

1 Göç ve güvenlik arasındaki ilişki hakkında detaylı bilgi için bkz: Bülent Sarper Ağır, "Güvenlik ve Göç Kavşağında Kosova Sorunu", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 69(3), 2014, s. 455-479.

2 Konu hakkında detaylı bilgi için bkz: Bülent Sarper Ağır, "Soğuk Savaş Sonrası Avrupa Güvenlik Düzenine Kurumsal Bir Bakış", *Avrasya Dosyası*, 9(2), Güvenlik Bilimleri Özel Sayısı, 2003, s.107-127.

sorumluluğu düzeyine çıkardığı da tespit edilmiştir. Aslında Rus diasporasıyla tarihi ve kültürel bağları arttırmaya yönelik çalışmalar, Rus devlet geleneği için yeni değildir. Buradan hareketle çalışmada Moskova yönetiminin 2000'lerden itibaren diasporasına yönelik bir yandan kamu diplomasisi öte yandan diaspora diplomasisi uygulamayı stratejik bir tercih olarak belirlediği savunulmuştur.

Rusya'nın kamu diplomasisi, esasında Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan imaj sorununu çözmek adına oluşturulmuştur. Çünkü Batı medyasının Rus imajına yönelik karalama kampanyalarına karşı Moskova yönetimi, yumuşak güç aracı olarak imaj odaklı kamu diplomasisi politikasını devreye sokmuştur. Batı medyasının karalama kampanyaları nedeniyle Putin yönetimi, *Russia Today* adlı uluslararası İngilizce yayın yapan kanalı açarak enformasyon mücadelesine geçmiştir. Bu anlamda Putin yönetiminin kamu diplomasisini Batı medyasıyla mücadele stratejisi olarak belirlediği anlaşılmaktadır. Ancak Putin yönetiminin 2000'lerde kamu diplomasisi yoluyla imajını restore etme ve yumuşak gücünü artırmayı hedefleyen yaklaşımı, geleneksel Rus dış politikası için oksimoranal bir durum arz etmektedir. Zira geleneksel Rus dış politikası temelde sert güce dayanmaktadır. 2000'lerde sert güç ile yumuşak güç politikalarını eş zamanlı uygulayan Rusya, 2008 yılındaki Gürcüstan Çatışması ve 2014 senesinde Kırım'ın ilhakında olduğu gibi askeri müdahale ve uluslararası hukuku ihlal eden politikalar izlemekten çekinmemiştir. Dolayısıyla bu makalede, Rus dış politikasında yumuşak güç ve kamu diplomasisinin hem tali bir yer tuttuğu hem de sert güç yaklaşımı üzerinden kamu diplomasisi yürütüldüğü argümanı ileri sürülmüştür. Moskova yönetimi, sert güce dayanmanın yanında 2000'lerde yumuşak güç politikalarına da önem vermeye başlamıştır. Rusya, kamu diplomasisi çalışmalarını temelde tarihsel, kültürel bağlar oluşturmak ve olumsuz imajının restorasyonu bağlamında yürütmektedir.

Bunun için Rusya, 6 Eylül 2008 tarihinde diaspora kurumu olan Rossotrudnichestvo Ajansı'nı kurarak öncelikle Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) coğrafyasında kamu diplomasisi ve diaspora diplomasisi yürütmeyi hedeflemiştir. Putin yönetimi, bu ajansla farklı ülkelerde bulunan soydaşlarına

RUS KAMU DİPLOMASİSİNİN ARAÇSALLAŞTIRILMASI BAĞLAMINDA RUS DİASPORASI

ve Rus dilini konuşanlara yönelik tarih bilinci oluşturmayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda çalışmanın ilk kısmında diaspora kavramının tarihsel arka planına ve tanım sorunsalına değinilmiş, ardından Rus kamu diplomasisi ve Rus diasporasının oluşumu ile ülkelere göre dağılımı ele alınarak, anayurtları dışında bulunan Rus ve Rus dili konuşanlara yönelik politikalar analiz edilmiştir. Son olarak ise diaspora kurumu olan Rossotrudnichestvo Ajansının çalışmaları irdelenmiştir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: DİASPORA KAVRAMININ TARİHSEL ARKA PLANI, TANIM SORUNSALI VE KARIŞTIRILAN KAVRAMLAR

Etimolojik olarak diaspora kavramı, Yunanca “dia” ve “speirein” kelimelerinin birleşiminden oluşmakta ve “dağılmak”, “saçılmak”, “yayılmak” anlamlarına gelmektedir.³ Türkçe sözlükte ise “Herhangi bir ulusun veya inanç mensuplarının ana yurtları dışında azınlık olarak yaşadıkları yer ve herhangi bir ulusun yurdundan ayrılmış kolu, kopuntu” olarak yer almaktadır.⁴

Tarihsel olarak diaspora kavramı, ilk ortaya çıktığı zaman neredeyse özel isim olarak kullanılmakta ve yalnızca Yahudileri kapsamaktaydı. 2500 yıllık geçmişe sahip olan diaspora kavramı, Yahudi toplumunun Babiller tarafından M.Ö. 586 yılında sürülmesini belirtmek amacıyla kullanılmıştır.⁵ Yahudilerle özdeşleşen diaspora kavramı yalnızca sürgünü ve zoraki göçü kapsarken Tötölian’ın ifadesiyle zaman içerisinde anlam çeşitliliği kazanarak günümüzde gurbetçiler, etnik gruplar, mülteciler, misafir işçiler, sürgün edilenler ve denizaşırı topluluklar gibi grupları kapsayan geniş bir kavram halini almıştır.⁶ Bu durum, literatürde diaspora kavramının tanımı hakkında birçok tartışmaya da zemin hazırlamıştır.

3 Martin Baumann, “Diaspora: Genealogies of Semantics and Transcultural Comparison”, *Religions in the Disenchanted World*, 47(3), 2000, s. 315.

4 “Diaspora”, *Türk Dil Kurumu*, <https://sozluk.gov.tr/?kelime=D%C4%B0ASPORA>, (Erişim Tarihi: 31.03.2020).

5 Robin Cohen, *Küresel Diasporalar*, çev. Erdoğan Boz. Koyu Siyah Yayıncılık, Ankara 2019, s. 32-35.

6 James Clifford, *Diasporalar*, çev. Mehmet Ali Yolcu, Kömen Yayınları, Konya 2015, s. 7.

Diaspora alanının uzmanlarından biri olan William Safran'a göre bir halkın diaspora olarak tanımlanabilmesi için gerekli bazı şartlar söz konusudur. Bunlar şekilde sıralanabilir.⁷

1. Anavatandan iki ya da daha fazla çevresel bölgeye dağılma,
2. Anavatanlarına ait fiziki konumu, tarihi ve başarıları olan ortak bir hafızanın varlığı,
3. Ev sahibi toplumda tam olarak kabul edilmeyecekleri inancına dayanan dışlanmışlık hissi,
4. Anavatanın koşullar uygun olduğunda geri dönülecek ideal yer olduğu inancı,
5. Anavatanın çıkarlarının korunması, oranın güvenliği ve refahı için kolektif bilinç,
6. Anavatanla doğrudan ya da dolaylı olarak ilişki kurma ve dayanışma

Diaspora çalışmaları alanında uzman ve aynı zamanda literatürde diaspora kavramsallaştırmasına en fazla atıf yapılan isimlerden biri olan Robin Cohen ise diasporik bir halkın ortak özelliklerini 9 madde halinde tanımlamış ve bu özelliklerden bazıları Safran'ın diaspora tanımının dışına çıkmıştır. Bunlar şöyle sıralanabilir:⁸

1. Ana yurttan genellikle travmatik bir şekilde ayrılarak iki veya daha fazla bölgeye dağılma,
2. İş arayışı, ticaret arayışı gibi nedenlerle anavatandan ayrılma,
3. Vatani, yeri, tarihi, acıları ve başarıları dâhil olmak üzere kolektif bir hafıza ve mit oluşturma,
4. Varsayılan ana yurdun idealize edilmesi,

7 William Safran, "Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return", *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 1(1), 1991, s. 83-84.

8 Cohen, a.g.e., s. 21.

RUS KAMU DİPLOMASİSİNİN ARAÇSALLAŞTIRILMASI BAĞLAMINDA RUS DİASPORASI

5. Geri dönüş hareketleri,
6. Uzun bir süre boyunca korunan güçlü bir etnik grup bilinci; bir ayırt edici özellik, ortak bir tarih, ortak bir kültürel ve dini mirasın iletilmesi ve ortak bir kadere olan inanç,
7. Ev sahibi toplumlarla kabul görememe ve sorunlu bir ilişki,
8. Diğer ülkelerdeki soydaşlarla birlikte dayanışma duygusu,
9. Ev sahibi devletlerde yaratıcı, zenginleştirici bir yaşam olasılığı.

Diaspora halkları, anavatanları ve diğer ülkelerde yaşayan soydaşlarıyla kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini geliştirmeye özen göstermiş ve asimile olmamak için kültürlerini buldukları yurttan korumayı amaçlamışlardır. Safran, şu anda diaspora olarak adlandırılan grupların hiçbirinin klasikleşmiş "Yahudi diasporası" teriminin ideal tipine tam olarak uymadığını iddia etmiştir.⁹ Safran'ın diaspora çalışması, çağdaş diaspora anlayışını gösteren önemli adımlardan birini oluşturmuştur. Cohen ise Safran'ın çalışmasını geliştirerek oluşturduğu diaspora listesinden yersiz yurtsuzlaşmış diaspora anlayışıyla ayrılmıştır. Bu kavram yerinden edilmiş gruplar, bazı dini topluluklar ve anavatanlarını pratik nedenlerle kaybeden toplumlar için geçerlidir. Yersiz yurtsuzlaşmış diasporalar popüler kültür, ortak hayal gücü anlayışı gibi etkenlerle yeniden inşa edilebilmektedir.¹⁰ Bu bağlamda diaspora kavramı, konjonktürel şartların yanında uluslararası sistemin değişmesi ve dönüşmesi çerçevesinde anlam genişlemesine uğramıştır. Bununla ilişkili olarak aşağıdaki tabloda Cohen'in hazırladığı modern diaspora tiplerine bakmak mevzubahis genişlemeyi göstermesi bakımından önemli olacaktır.¹¹

9 Safran, *aynı yer*.

10 Cohen, *a.g.e.*, s. 10.

11 Cohen, *a.g.e.*, s. 23.

BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Tablo 1: Modern Diaspora Tipleri

Temel Diaspora Tipi	Örnek
Klasik	Yahudi
Kurban	Yahudi, Afrikalı, Ermeni, Filistinli, İrlandalı
İmparatorluk/Emperyal/Kolonyal	Antik Yunan, İngiliz, İspanyol, Portekiz, Ayrıca Tartışılan: Rus
Emek	Türk, Hindistanlı, Çinli, İtalyan
Ticaret	Lübnanlı, Çinli, Japon, Hindistanlı
Yersizyurtsuzlaşmış Kültürel/Melez/Post-Kolonyal	Karaipli, Sindiler, Parsiler, Çingenerler, başka dinsel diasporalar

Tabloda belirtildiği gibi Cohen, diasporayı yalnızca Yahudilerle özdeşleştirmeyerek imparatorluk, emek, ticaret ve kültürel gibi klasik anlamından ayrı olarak sınıflandırmıştır. Rus diasporasını ise imparatorluk diasporası çerçevesinde tartışmalı olarak ele almıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından ortaya çıkan Rus diasporası, nüfusu fazla olduğu halde buldukları ülkelerde etkili bir topluluk olamamıştır. Bu nedenle Cohen, Rus diasporasının İngilizler kadar başarılı bir imparatorluk diasporası olmadığını ileri sürmüştür.¹² Tabloda klasikleşen diaspora anlayışından farklı olarak emek diasporasının baskı ve zorunlu göç ile değil, ekonomik gerekçelerle gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

Ayrıca Safran ve Cohen gibi diaspora çalışmalarıyla bilinen Martin Sökefeld ise diasporaları, "Hayali Ulusötesi Topluluklar" olarak tanımlarken; belirli gruplara benzer nitelikler yüklemek yerine bu grupların diasporik tepkisinin nedenleri, diasporik hayali besleyen etkenleri ve diasporik bilinci canlandırmak için yararlandıkları fikirlerinin önemli olduğunu vurgulamaktadır.¹³ Sökefeld'e göre diasporaların; "fırsat yapılarına, hemşeri toplantıları, gösteriler ve fon oluşturma

12 Sevilay Yıldırım, *Rusya'nın Avrasya Politikasında Yumuşak Güç: İmkanlar ve Sınırlar*, (T.C. Başbakanlık YTB Uzmanlık Tezi), Ankara 2014, s. 66.

13 Martin Sökefeld, "Mobilizing in Transnational Space: A Social Movement Approach to the Formation of Diaspora" *Global Networks*, 6(3), 2006, s. 267.

RUS KAMU DİPLOMASİSİNİN ARAÇSALLAŞTIRILMASI BAĞLAMINDA RUS DİASPORASI

faaliyetleri gibi uygulamalara, kökler ve yurt gibi fikirlerin tarihteki önemini hatırlatan çerçevelere”¹⁴ ihtiyacı vardır. Sökefeld, tüm diaspora çalışmalarının ortak özelliğinin mekânsal ayrılma olduğunu ileri sürerek dikkat edilmesi gereken hususun bu olduğunu vurgulamaktadır.¹⁵ Sanal diaspora kavramında ise “diasporanın farklı tanımlarının çokluğuna rağmen, hepsinin belirleyici bir alan koşuluna dayandığını, diaspora topluluğunun anavatanından yalnızca mekânsal olarak ayrıldığını” ileri sürmektedir.¹⁶

Diğer taraftan diaspora kavramının literatürde farklı tanımlarının olması, kavramın başka terimlerle karıştırılmasına neden olmaktadır. Anavatanından herhangi bir sebeple ayrılıp, başka bir ülkeye yerleşen kişilerin veya toplulukların göçmen ya da mülteci olarak adlandırılması anlam karmaşasına yol açmaktadır. Göç doğrudan diaspora ile bağlantılı bir terim olsa da her göçmen bu grup içerisinde yer almaz. Bir topluluğun göçmen, mülteci ya da diaspora olarak sınıflandırılması için belirli kriterlerin olması gerekmektedir. Bu bağlamda Rogers Brubaker “Eğer herkes diasporik ise kimse gerçekten değildir”¹⁷ uyarısıyla durumu özetlemekte ve kavramın ayırt edici özelliğinin kaybolmasına dikkat çekmektedir. Aynı zamanda kavramın evrenselliği ve yaygınlaşmasının diasporanın anlamından uzaklaşılmasına yol açtığını da ileri sürmüştür.¹⁸ Ancak yine de diaspora kavramıyla en sık karıştırılan kavramlar irdelenmelidir.

Öncelikle göçmen kavramı, “bir zorlamaya maruz kalmadan eğitim, sosyal değerler, iş olanakları, kültür gibi sebeplerle yaşam kalitesini yükseltmek için kendi istekleri ile ülke değiştiren kişilere denilmektedir. Gidecekleri ülkeye izin ve bilgi dâhilinde göç edebilmekle birlikte dilediklerinde kendi ülkelerine geri dönüş yapabilmektedirler. Böylelikle geri dönüş yaptıklarında ise kendi

14 Sökefeld, a.g.m., s. 271-272.

15 Martin Sökefeld, Akt: Aldoni Alonson-PJ Oiarzabal, “The Immigrant Worlds’ Digital Harbors: An Introduction” Aldoni Alonson-PJ Oiarzabal, der., *Diasporas in the New Media Age: Identity, Politics, and Community* 2010, s. 4.

16 Aynı yer.

17 Rogers Brubaker, “The “Diaspora” Diaspora”, *Ethnic and Racial Studies*, 28(1), 2005, s. 3.

18 Aynı yer.

ülkelerinin sağladığı imkânlardan yararlanmaya devam edebilmektedirler.”¹⁹ Göçmenlik anlam açısından geniş olduğu için karıştırılan diğer kavramların çoğunu kapsamaktadır. Hukuki açıdan göçmenler, vatandaşı oldukları devletler tarafından güvence altına alındıkları için bu yönleriyle karıştırılan diğer kavramlardan ayrılmaktadır. Özellikle göçmenleri, kitlesel göç kavramı çerçevesinde ele aldığımızda diasporanın “zorunlu göç” anlayışıyla benzerliğini belirtmek mümkündür. Çünkü kitlesel göç kavramı, bir ülkenin vatandaşlarının toplu halde buldukları yerden siyasi veya ekonomik nedenlerle zorunlu olarak göç etmeleridir.²⁰

Mülteci kavramı ise 1951 Cenevre Sözleşmesinde şu şekilde ifade edilmiştir:²¹

“İrki, dini, etnik kökeni veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından korkan veya baskı ve zulüm gören bu nedenle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve ülke korumasından yararlanamayan, korku nedeniyle geri dönemeyen ve dönmek istemeyen kişiler”

Karıştırılan bir diğer kavram olan sığınmacı ise mülteci kavramıyla benzer nitelikler taşımaktadır. Sığınmacıları mültecilerden ayıran fark ise “uluslararası koruma arayan ve gittikleri ülkede yasal koruma talepleri onaylanmadığı süre zarfında henüz mülteci statüsü alamayan kişiler ve gruplar” olmalarıdır.²² Dolayısıyla her mülteci aynı zamanda sığınmacı ve göçmen olarak kabul edilirken, her sığınmacı ve göçmen, mülteci olarak kabul edilemez. Diaspora grubu içerisinde yer alan göçmenlerin ise kabul edilen genel algılanışı, “zoraki

19 BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/02/UNHCR_Refugee_or_Migrant_TR.pdf, (Erişim Tarihi: 01.04.2020).

20 Betül Gültekin, “Göç ve Mülteci Sorunu”, Mehmet Seyfettin Erol-Muharrem Ekşi, der., *Uluslararası İlişkilerde Güncel Sorunlar*, Akçağ Yayınları, Ankara 2019, s. 126.

21 *Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme*, http://www.danistay.gov.tr/upload/multecilerin_hukuki_durumuna_dair_sozlesme.pdf, (Erişim Tarihi: 17.05.2020).

22 Sinem Özdemir, “Göç ve İltica Terimleri Sözlüğü: Sık Karıştırılan Kavramlar”, *AVİM-Avrasya Araştırmaları Merkezi*, <https://avim.org.tr/tr/Bulten/GOC-VE-ILTICA-TERIMLERI-SOZLUGU-SIK-KARISTIRILAN-KAVRAMLAR>, (Erişim Tarihi:17.05.2020).

RUS KAMU DİPLOMASİSİNİN ARAÇSALLAŞTIRILMASI BAĞLAMINDA RUS DİASPORASI

göç” ile karıştırılma durumudur. Bu bağlamda her göçmen diaspora olarak adlandırılmamaktadır. Bu makalede de Rus diasporasının oluşumuna ve niteliklerine değinilirken diasporanın araçsallaştırılması bağlamında ele alınması gereken ilk husus, Rus kamu diplomasisidir. Rusya Federasyonu (RF) kamu diplomasisi uygulamaya başladıktan sonra kamu diplomasisinin bir çeşidi olarak diaspora diplomasisine yönelik faaliyetlerine de ağırlık vermiştir.

RUS KAMU DİPLOMASİSİ

Rusya, devlet politikası olarak kamu diplomasisi ve diaspora diplomasisini 2000’lerde uygulamaya başlamıştır. Rusya’nın imaj sorununu düzeltmek amacıyla 2004 yılında Rus karar alıcılarda kamu diplomasisi düşüncesi ortaya çıkmıştır. 2005 yılından itibaren ise Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin’in demeçlerinde, kamu diplomasisi ve diaspora diplomasisi vurgusunun öne çıktığı görülmüştür.²³ Rusya’nın kamu diplomasisi politikasına geçmesinde eski Sovyet ülkelerinden bazılarının NATO’ya katılmaları ve yine eski Sovyet ülkesi olan Ukrayna’da Batı yanlısı Yuşçenko’nun iktidara gelmesi gibi olgular tetikleyici rol oynamıştır. Bununla birlikte Putin, Batı medyasının Rusya üzerine olumsuz haber yönetimine karşı koymak için kamu diplomasisi politikasını bir yöntem olarak tercih etmiştir. Dolayısıyla Rusya’nın kamu diplomasisini medyada enformasyon savaşı olarak tasarladığı ileri sürülebilir. Putin yönetimi, medyada enformasyon mücadelesine kamu diplomasisi yöntemiyle karşılık verme stratejisini tercih etmiştir. Moskova kamu diplomasisinin yanında onun çeşitleri olarak insani diplomasi, kültür diplomasisi ve diaspora diplomasisi politikalarını da uygulamaya önem vermiştir.²⁴ Özellikle Putin yönetimi, kültür diplomasisini uygulamak için Russkiy Mir Vakfı’nı kurmuştur.²⁵

Diğer taraftan Rus dış politikasında kamu diplomasisi ve diaspora diplomasisi yayımlanan dış politika konseptlerinde de öne çıkmıştır. 1993 yılında

23 Reymond Taras, Akt: Muharrem Ekşi, *Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2018, s. 232.

24 Aynı yer.

25 Vakıf hakkında detaylı bilgi için, bakınız: Russkiy Mir, *About Russkiy Mir Foundation*, <https://ruskiymir.ru/en/fund/index.php>, (Erişim Tarihi: 24.10.2020).

ilan edilen dış politika konseptinde (yakın çevre doktrini), yurt dışında bulunan Ruslar ve Rus dilini kullanan vatandaşların haklarının gözetilmesi gerektiği vurgulanarak, BDT ülkeleriyle ilişkilerin geliştirilmesinin Rusya için stratejik önem teşkil ettiği belirtilmiştir.²⁶ Bu anlamda Moskova yönetimi, yakın çevre doktrininde soydaşlarının haklarını pazarlık konusu olarak görmediğini ve taviz vermeyeceğini ortaya koymuştur.

Putin'in iktidara gelmesiyle birlikte Rus karar alıcılarda Yeni Avrasyacılık anlayışı tekrar ön plana çıkmış ve Putin'in güçlü Rusya hedefine giden yolda uygulamaya konulmuştur.²⁷ Ocak 2000'de yayımlanan "Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Doktrini" ve Haziran 2000'de yayımlanan "Rusya Federasyonu Dış Politika Doktrini", BDT ülkeleriyle ilişkilerin tekrar düzenlenmesini hedeflemiştir.²⁸ Bu bağlamda Rusya, eski Sovyet ulusal marşını kabul etmiş, sözlerini yenilemiş ve ardından Rusya Çarlığı bayrağı, devlet bayrağı olarak kabul edilmiştir.²⁹ Bununla birlikte Kremlin çevresinde uluslararası sistemde farklı güç bloklarının öne çıkması anlayışı doğrultusunda Putin yönetimi, dış politika anlayışını çok kutupluluk tezine dayandırmıştır.³⁰

Ayrıca Moskova yönetimi, çok boyutlu dış politika çerçevesinde 2008 yılında diaspora kurumu olarak Rossotrudnichestvo Ajansı'nı kurmuştur. Böylelikle yurtdışında yaşayan Rus halkları ve Rusça konuşanlar arasında diaspora toplumu oluşturma politikasına geçilmiştir. 30 Kasım 2016'da Putin tarafından onaylanmış dış politika konseptinde diaspora ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

"Rusya Federasyonu tarafından akdedilen uluslararası hukuka ve uluslararası anlaşmalara tabi olan yurtdışındaki Rus vatandaşlarının

26 A. Sait Sönmez, "Moskova'nın Kutuplaşma Çabaları: Putin Dönemi Rus Dış Politikası", *Avrasya Etüdları*, 37(1), 2010. s. 44.

27 Salih Yılmaz, "Yeni Avrasyacılık ve Rusya", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 16(34), 2015, s. 115; Mehmet Seyfettin Erol, "Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya Jeopolitiği ve Türk Avrasya'sı", *Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya'nın Değişen Jeopolitiği Yeni Büyük Oyun*, Mehmet Seyfettin Erol, der., Barış Platin Kitabevi, Ankara 2009, s. 9.

28 Pinar Özden Cankara-Yavuz Cankara, "Vladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında Yapılan Değişiklikler", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 2007, s. 196.

29 Yılmaz, a.g.m. s. 115.

30 Eray Alım, "Rusya'nın Büyük Güç Aktivizminde Çok Kutuplu Dünyanın Önemi", *Asya Studies, Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar*, 2(8), 2019, s. 59.

RUS KAMU DİPLOMASİSİNİN ARAÇSALLAŞTIRILMASI BAĞLAMINDA RUS DİASPORASI

haklarının ve meşru menfaatlerinin korunmasını sağlamak; Rusya'nın uluslararası kültürdeki rolünü güçlendirmek; Rus dilinin dünyadaki konumunu desteklemek ve pekiştirmek; Rusya'nın kültürel başarıları ve ulusal tarihi mirası, Rus halklarının kültürel kimliği ve Rus eğitim ve araştırmaları hakkında küresel farkındalığı artırmak; Rusça konuşan diasporayı pekiştirmek ve yurtdışında yaşayan yurttaşların yaşadıkları ülkelerdeki haklarını daha iyi anlamalarını sağlamak ve Rus diaspora kimliğinin ve tarihi vatanla bağlarının korunmasını sağlamak ve yurttaşların gönüllü olarak yer değiştirmesini kolaylaştırmak³¹

Aynı zamanda 2016'da kabul edilen Rus dış politika konseptinde, Rus dilinin uluslararası etnik gruplar arasında ortak iletişim bağı olmasını sağlamak ve yurtdışındaki Rus eğitim kurumlarının geliştirilmesi hedefleri de yer almaktadır. Dolayısıyla yayımlanan dış politika konseptlerinde Rusya'nın dil bağlarını güçlendirerek diaspora ile nüfuz siyasetini geliştirme stratejisi izlediği çıkarımını yapabiliriz.

Rusya için diaspora diplomasisi, kamu diplomasisi politikasında zamanla araçsallaştırılarak stratejik bir konuma getirilmiştir. Bundan dolayı Rusya, Sovyetlerin dağılmasından itibaren soydaşlık bağlamında bu süreci yönetse de zamanla çıkarları doğrultusunda diaspora faaliyetleri/diplomasisi yürütmesi gerektiğinin farkına varmıştır. Bu anlamda Moskova yönetiminin başlangıçtaki soydaşlık anlayışının diasporaya dönüştüğü ileri sürülebilir.

RUS DİASPORASININ OLUŞUMU

On altıncı yüzyıldan itibaren ele geçirilen yeni topraklarla Çarlık dönemi coğrafyası, bugünkü Rusya Federasyonu'nun doğal hinterlandı olarak algılanmaktadır. Rusya Çarlığı'nın sınırlarının genişlemesi, beraberinde işgal edilen yeni yerlere yerleştirilen Rus nüfusu, bugünkü Rus diasporasının da tarihsel temelini atmıştır. Korkunç İvan döneminden itibaren uygulanan yayılcılık politikası, Rusya'nın

31 The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, https://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptlCk6BZ29/content/id/2542248, (Erişim Tarihi:27.06.2020).

en önemli stratejilerinden birini oluşturmuş ve 1917 Ekim Devrimi'ne kadar yeni bölgelerin Ruslaştırılması amacıyla Ural, Sibiry, Kazakistan, Orta Asya, Kafkasya ve Baltıklara göç gerçekleştirilmiştir.³² Nikita Kruşçev döneminde ise aslında hayvancılıkla özdeşleşen bölgenin tarım alanı haline getirilmesi amaçlanmıştır.³³ Bu kapsamda 1954-1959 yılları arasında "Bakir Topraklar Projesi" uygulanmış ve bu proje, Orta Asya'nın Ruslaşmasında önemli rol oynamıştır.³⁴ Ayrıca bu proje doğrultusunda günümüzde Kazakistan'ın başkenti olarak bilinen Nur-Sultan bölgesi de Tselinograd şeklinde adlandırılmıştır.³⁵

1996 yılında Rusya, "Yurtdışındaki Soydaşları Destekleme Amaçlı Program" adlı bir belge imzalamıştır. Bu belgede Rusya, soydaşlarının haklarının ihlali söz konusu olduğunda uluslararası hukuka dayalı bütün haklarını kullanacağını vurgulamıştır. Diaspora kavramı da devlet düzeyinde ilk defa bu belgede geçmiştir.³⁶ Ancak Rus/Slav Dünyası için diaspora kavramından önce "soydaş" kavramının varlığını not etmek gerekir. Sovyetlerin dağılmasından sonra kurulan, bağımsız yeni devletler içerisinde kalan Rus nüfusuna karşı ideolojik bir bakış açısı belirlenerek soydaş kimliği geliştirilmiştir. 1999 yılında çıkarılan "Rusya Federasyonu Yurtdışında Yaşayan Soydaşlar Devlet Politikası" belgesinde soydaş kavramı şöyle tanımlanmıştır: ³⁷

"Soydaşlar; göçmenler, SSCB vatandaşları, Rusya kökenliler, Soydaş tanımı içerisindeki kişiler; aynı devlet içerisinde doğanlar, yaşayanlar veya dil, tarih, kültürel miras, gelenek ve adetler gibi topluluk olma özelliklerine sahip olanlar ile bunların alt soylarıdır. Yurtdışındaki soydaşlar; (i) sürekli olarak yurtdışında yaşayan Rusya vatandaşları, (ii) eski Sovyet Cumhuriyetlerinde yaşayan eski SSCB vatandaşları, (iii) göçmenler (yurtdışında yaşayan eski SSCB veya

32 İbragim Khasanov, "Rusya Federasyonu Dış Politikasında 'Rus Diasporası' Olgusu", *Karadeniz Araştırmaları*, 17(65), 2020, s. 49.

33 Ali Yiğit, "Kazakistan'ın Değişen Etnik Yapısı", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 2001 s. 5-8.

34 Aynı yer.

35 Yiğit, a.g.m., s. 8.

36 Hanna Reidak, *Rusya Federasyonu Dış Politikasında Diaspora'nın Araçsallaştırılması: Estonya Örneği*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir 2018, s. 71.

37 Yıldırım, a.g.t., s. 73.

RUS KAMU DİPLOMASİSİNİN ARAÇSALLAŞTIRILMASI BAĞLAMINDA RUS DİASPORASI

Rusya vatandaşları), (iv) bu üç grubun, bu devletlerin yerel halklarından olan torunlar hariç, soyundan gelenler, Soydaş tanımlaması kişilerin kendilerini tanımlamalarının bir sonucu da olabilir”

Küresel siyasette diasporalar, devletlerin hareketlerini meşrulaştırma hususunda stratejik bir araç olarak kritik rol oynamaktadır. Rusya'nın 8 Ağustos 2008'de Güney Osetya'ya müdahalesi, ardından Abhazya ve Güney Osetya'nın Gürcistan'dan bağımsızlıklarını ilan etmelerinin sağlanması, diasporanın dış politika çıkarları doğrultusunda kullanılmasına örnek gösterilebilir.³⁸ Özellikle Rusya'nın Kırım'daki soydaşlarının haklarını gerekçe göstererek müdahale etmesi,³⁹ dış politika çıkarlarının meşrulaştırılmasını anlamak açısından önemlidir.⁴⁰ Ukrayna'nın Özerk Kırım Cumhuriyeti Parlamentosu'nun 16 Mart 2014 tarihinde referanduma gitmesi sonucunda ortaya çıkan Rusya'ya katılma kararı gibi gelişmeler, açıkça Rusya'nın diasporasını askeri tedbirle koruma politikasının ötesinde diaspora üzerinden dış politika çıkarlarını gerçekleştirmesine örnek verilebilir.⁴¹ Ayrıca yukarıdaki örneklerden hareketle diaspora toplulukları, Rus dış politikasına alan açma işlevini de sağlamaktadır. Dolayısıyla Rus diasporasının bulunduğu ülkeleri, Rusya'nın nüfuz ve müdahale alanı olarak değerlendirmek mümkündür. Bu doğrultuda Rus diasporasının faaliyet alanlarına değinmek adına, aşağıda verilen tablo, “Rus diasporasının ülkelere göre nüfus oranlarını belirtmektedir.”⁴²

38 Ekşi, a.g.e., s. 357.

39 Mehmet Seyfettin Erol-Şafak Oğuz, “Karma Savaş Teorisi ve Rusya-Ukrayna Savaşı”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 18(2), Kış 2018, s. 409.

40 Aynı yer.

41 Aynı yer.

42 Khasanov, a.g.m., s. 49.

BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Tablo 2: Rus Nüfusunun Ülkelere Dağılımı

ÜLKELER	TOPLAM NÜFUS İÇİNDEKİ ORANI
Letonya	% 25,2
Estonya	% 24,8
Kazakistan	% 23,7
Ukrayna	% 17,3
İsrail	% 15
Belarus	% 8,3
Litvanya	% 5,8
Kırgızistan	% 5,5
Moldova	% 4,1
Türkmenistan	% 4
Özbekistan	% 2,3
Azerbaycan	% 1,3
Tacikistan	% 0,5
Gürcistan	% 0,5
Ermenistan	% 0,4

Rus diasporasının bulunduğu ülkelerdeki nüfusa oranı incelendiğinde, 484 bin Rus asıllı veya Rus dilini konuşan vatandaşın bulunduğu Letonya'da %25,2 oranında, 308 bin diaspora topluluğundan oluşan Estonya'da %24,8 oranında, 4,4 milyon Rusça konuşan vatandaşın olduğu Kazakistan'da %23,7 oranında ve 7,6 milyon Rus asıllı vatandaşın bulunduğu Ukrayna'da ise %17,3 oranında Rus diasporasının varlığından söz edilmektedir.⁴³ Bunun yanında İsrail, Belarus, Litvanya, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Azerbaycan gibi ülkelerde de etkin bir Rus diasporası bulunmakla beraber Ermenistan'da da %0,4 (12 bin) oranında Rus diasporası yer almaktadır.⁴⁴ Rusya'nın yayılma durumu göz önüne alındığında, en düşük orana sahip olan ülkelerdeki Rus ve Rus dili konuşan

43 Aynı yer.

44 Aynı yer.

RUS KAMU DİPLOMASİSİNİN ARAÇSALLAŞTIRILMASI BAĞLAMINDA RUS DİASPORASI

nüfusun diaspora açısından büyük önem taşıdığı bu verilerden anlaşılmaktadır. Bu ülkelerin haricinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Türkiye, Kanada, Arjantin, Hindistan, Almanya ve Fransa gibi ülkelerde de yoğun bir Rus diasporası vardır.⁴⁵

Rossotrudnichestvo Ajansı, Rus kültürünün, dilinin, tarihinin yaşatılması ve bu ülkelerde yaşayan halkların Rusya'yla bağlarının güçlendirilmesi nedeniyle diaspora politikası çerçevesinde öne çıkmaktadır. Ajansın faaliyetlerinin temelinde Rusçanın öğretilmesi ve yaygınlaştırılması hedeflenmektedir. Örneğin, Kazakistan'da Rus Dili Federasyon Programı, 2011-2015 yılında uygulanmış ve Kazak nüfusunun %90 oranında Rusça konuştuğu belirtilmiştir.⁴⁶ Rusya, BDT ülkelerinde ilk olarak Rus dilinin yaygın kullanılmasını sağlamayı amaçlamış ve işbirliğine yönelik siyasi, kültürel, sosyal ve ekonomik bağları güçlendirmeyi hedeflemiştir.

Rus diaspora topluluklarının mezkur ülkelerde nüfus yoğunluğunun fazla olması, Rus dış politikası için stratejik avantaj sağlamaktadır. Bunun nedeni Moskova'nın dış politika çıkarlarını gerçekleştirmek açısından buldukları coğrafyalarda etki yaratabilecek derecede Rus diaspora varlığına sahip olmasıdır. Yukarıda da belirtildiği gibi yirmi birinci yüzyıl küresel siyasetinde diasporaların devletlerin çıkarlarını gerçekleştirmek için araç olarak kullanımı artmaktadır. Ayrıca diasporalar, kamu diplomasisi uygulanmasında ve yumuşak güç üretiminde de stratejik kaynak özelliği teşkil etmektedir. Bu doğrultuda Rusya'nın diaspora nüfusu en fazla olan ülkelere biri olarak diğer devletler karşısında güçlü bir manivela aracına sahip olduğunu not etmek gerekir.

45 "Representative Offices in the World", *Rossotrudnichestvo*, <https://rs.gov.ru/en/contacts/inworld>, (Erişim Tarihi:24.10.2020).

46 Kerim Has, "Orta Asya'nın Bölgesel Dinamikleri Çerçevesinde Rusya-Kazakistan İlişkileri", *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu*, Ankara 2013, s. 17.

RUSYA'NIN DİASPORA KURUMU: ROSSOTRUDNICHESTVO

Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), Yurtdışında Yaşayan Vatandaşlar ve Uluslararası İnsani İşbirliği Federal Ajansı olarak bilinen Rossotrudnichestvo, 6 Eylül 2008 tarihinde Moskova yönetimi tarafından kurularak diaspora diplomasisi yürütmeye başlamıştır.⁴⁷ Putin yönetiminin yurtdışında yaşayan Ruslarla olan bağları güçlendirmek üzere kurduğu ajans eğitim ve bilim, Rusya'ya ait eserler hakkında bilgilendirme ve yurttaşlara yardım sağlamanın yanı sıra kamu diplomasisi alanında çalışmalar yapılmasını da hedeflemektedir. Ajans, Rusya'nın yurtdışında tanınırlığını artırmayı ve olumlu imaj inşa etmesini amaçlamaktadır.⁴⁸ Ajans bünyesinde faaliyet yürütmek üzere 2020 itibariyle 80 ülkede 72 adet Rus Bilim ve Kültür Merkezi (Russian Centre for Science and Culture-RCSC) açılmıştır ve bununla birlikte Rusya Büyükelçiliklerinde çalışan ajansın temsilcileriyle beraber 97 temsilcilik bürosu da küresel düzeyde diaspora diplomasisi yürütmektedir.⁴⁹ Ajansın resmi web sitesinde yer alan verilere göre, yaklaşık 30 milyon Rus vatandaşının yurtdışında yaşadığı ve bunun dünyadaki en büyük diasporalardan birini oluşturduğu belirtilmektedir. Ajans, yurtdışında bulunan Rusların Moskova yönetimiyle iletişimini sürekli hale getirerek, çocuklara küçük yaştan itibaren dil ve kültürlerinin öğretilmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda ortak tarihsel bilincin oluşturulmasını da amaçlamaktadır.⁵⁰ Ayrıca ajansın ismindeki BDT vurgusu, eski Sovyet ülkelerinin vatandaşlarıyla işbirliğini sağlamayı hedeflediğinin açık göstergesidir.⁵¹ Bu anlamda ajansın faaliyet alanı olarak BDT coğrafyasını belirlemesi, öncelikli nüfuz alanına da işaret etmektedir.

Rossotrudnichestvo Ajansı, Rusya'nın diaspora diplomasisine öncülük eden kurumların başında gelmektedir. Temelde Rus diasporasıyla ilişkileri

47 "About Rossotrudnichestvo", *Rossotrudnichestvo*, <http://rs.gov.ru/en/about>, (Erişim Tarihi:24.04.2020).

48 "Activity", *Rossotrudnichestvo*, <https://rs.gov.ru/en/activities>, (Erişim Tarihi: 24.04.2020).

49 "About Rossotrudnichestvo", *Rossotrudnichestvo*, <http://rs.gov.ru/en/about>, (Erişim Tarihi: 24.04.2020).

50 Muharrem Ekşi, "Rusya'nın Kamu Diplomasisi: Dış Politika Davranışlarıyla Çelişme Paradoksu", *Karadeniz Araştırmaları*, 12(45) s. 51.

51 Ekşi, a.g.m., s. 52.

RUS KAMU DİPLOMASİSİNİN ARAÇSALLAŞTIRILMASI BAĞLAMINDA RUS DİASPORASI

güçlendirmek için kurulan ajans dil, kültür ve tarihsel bağları artırmaya yönelik kapsamlı faaliyetler yürütmektedir.⁵² Ajans bünyesinde diaspora topluluklarının bulunduğu ülkelerde kurulan Rus Bilim ve Kültür Merkezlerinin temel hedefi, Rus diasporasının oluşturulmasıdır. Eski Sovyet ülkelerinin yanında Türkiye, ABD, Çin, Abhazya, Güney Osetya, Hindistan ve Polonya gibi ülkelerde de ajansın faaliyetlerini artırması dikkat çekmektedir.⁵³

Ajans, diaspora ile ortak kültür ve medeniyet bilincini artırmayı hedeflemekte ve aynı zamanda kamu diplomasisi bağlamında “Yeni Nesil” programını başlatarak genç diaspora toplumu inşa etme politikası yürütmektedir. Bu program doğrultusunda yabancı devletlerdeki bilim, politika ve iş çevrelerinde yer alan gençler için Rusya’ya kısa geziler düzenlenmektedir.⁵⁴ Bu geziler çerçevesinde genç diaspora ile anavatan arasında ortak bağlar güçlendirilerek örgütlü diaspora oluşturulmak istenmektedir. Ayrıca bu programla Rusya ile diaspora arasındaki ortaklığın geliştirilmesinin sağlanması beklenmektedir. Yeni Nesil programı kapsamında gerçekleştirilen bir diğer proje ise 65 ülkeden 750 öğrencinin eğitim gezilerinin karşılanmasıyla yürütülen “Merhaba Rusya!” adlı programdır. Bu programla öğrencilerin Moskova, St. Petersburg ve Kazan’a ziyarette bulunmaları sağlanarak Rus kültürünün yerinde öğretilmesi hedeflenmektedir.⁵⁵

Ajansın bir diğer önemli faaliyeti olan “Zafer Yolları” projesi ise Sırbistan’ın başkenti Belgrad’ta başlatılmıştır. Proje kapsamında yurtdışındaki vatandaşlar ve özellikle de gençler aracılığıyla kazanılan askeri başarıların anlatılması sağlanarak ortak ve milli bilincin korunması hedeflenmiştir.⁵⁶ Ayrıca 2019 yılında başlatılan Zafer Yolları projesi, 2020 yılında devam etmiştir. Proje doğrultusunda Avrupa kentlerinden olan Belgrad, Varşova, Budapeşte, Viyana, Berlin ve Prag

52 “Support for Compatriots Abroad”, *Rossotrudnichestvo*, <http://rs.gov.ru/en/activities/5>, (Erişim Tarihi:28.06.2020).

53 “Representative Offices in the World”, *Rossotrudnichestvo*, <https://rs.gov.ru/en/contacts/inworld>, (Erişim Tarihi: 24.10.2020).

54 “The “New Generation” Program”, *Rossotrudnichestvo*, <http://rs.gov.ru/en/activities/4/projects/23>, (Erişim Tarihi: 24.04.2020).

55 “Hello, Russia!”, *Rossotrudnichestvo*, <http://rs.gov.ru/en/news/129>, (Erişim Tarihi: 09.07.2020).

56 “The Roads of Victory”, *Rossotrudnichestvo*, <http://rs.gov.ru/en/activities/914/projects/2624>, (Erişim Tarihi: 09.07.2020).

gibi ülkelere zafer yürüyüşleri düzenlenmiştir.⁵⁷ Rossotrudnichestvo Ajansı'nın en önem verdiği çalışmalardan biri de Rusçanın uluslararası konumunun güçlendirilmesidir. Bu doğrultuda diaspora ile uluslararası alanda kültürel ve insani işbirliği sağlamak hedeflenmiştir. Bu nedenle ajans, daha fazla Rus Bilim ve Kültür Merkezi açmakla birlikte temsilcilikler de açarak öncelikle Rusça öğretmeyi planlamıştır.⁵⁸

Ajansın en önemli kamu diplomasisi faaliyetleri içerisinde yer alan "Yabancı Ülkelerle Dostluk Dernekleri", yabancı ülke halklarıyla dostluk ilişkilerinin kurulmasını sağlamak adına çalışmalar yapmaktadır.⁵⁹ Rusya'nın ve yabancı ülkelerin kültürünü, tarihini, bilimini öğrenmek ve öğretmek adına çalışmalar yapan dernek, Rusya için olumlu bir imaj inşa etmek istemektedir.⁶⁰ 2019 yılında düzenlenen "Kahramanlarımız" adlı kampanyaya ajansın resmi sitesinde yer alan verilere göre 11 ülke, 150 eğitim kurumu ve yaklaşık 13 bin kişi katılmıştır. Kampanya doğrultusunda BDT ülkelerinden gelen öğrencilerle birlikte Abhazya ve Güney Osetya da dâhil olmak üzere önemli kahramanlar hakkında makale yarışmaları düzenlenmiştir.⁶¹

Son olarak ajans, "Dijital Ekonomi Personeli" adlı federal bir projede 36 BDT, Avrupa, Asya ve Amerika ülkesinde dijital ekonomi çerçevesinde projeler gerçekleştirmiştir. Böylelikle Rus öğretmenler ve öğrenciler arasında dijital birliktelik sağlanması da hedeflenmiştir.⁶² Kısaca Rossotrudnichestvo Ajansı, diaspora diplomasisinin yanında kamu diplomasisi ve yumuşak güç faaliyetleri de yürütmektedir.

57 "The Roads of Victory", *Rossotrudnichestvo*, <http://rs.gov.ru/en/activities/914/projects/2624>, (Erişim Tarihi: 09.07.2020).

58 "About Rossotrudnichestvo", *Rossotrudnichestvo*, <http://rs.gov.ru/en/about>, (Erişim Tarihi: 09.07.2020).

59 "Friendship Societies with Foreign Countries", *Rossotrudnichestvo*, <http://rs.gov.ru/en/activities/4/projects/8>, (Erişim Tarihi: 28.06.2020).

60 "Friendship Societies with Foreign Countries", *Rossotrudnichestvo*, <http://rs.gov.ru/en/activities/4/projects/8>, (Erişim Tarihi: 28.06.2020).

61 "Rossotrudnichestvo Took Stock of Its Work 2019", *Rossotrudnichestvo*, http://rs.gov.ru/en/news/61671?category_id=9, (Erişim Tarihi: 28.06.2020).

62 "Rossotrudnichestvo Took Stock of Its Work 2019", *Rossotrudnichestvo*, http://rs.gov.ru/en/news/61671?category_id=9, (Erişim Tarihi: 28.06.2020).

RUS KAMU DİPLOMASİSİNİN ARAÇSALLAŞTIRILMASI BAĞLAMINDA RUS DİASPORASI

SONUÇ

Diaspora kavramı üzerine birbirinden farklı pek çok tanım bulunmakta ve bu durum kavram karmaşasına yol açmaktadır. Bu nedenle çalışmada Cohen'in literatürde en sık atıf yapılan ve diasporanın ortak özellikleri olarak kabul gören modern diaspora tanımı esas alınmıştır. Modern diaspora sınıflandırmasında Rusya, yurtdışında yaşayan 30 milyona yakın diasporasıyla emperyal/koloni diasporası olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda Rus diasporası hem Rusya'nın dış politika çıkarlarını gerçekleştirmek hem de eski Sovyet coğrafyasında tekrar nüfuz elde etmek açısından oldukça stratejik bir rol oynamaktadır. Öyle ki; dış politika doktrinlerinde Rus diasporasının haklarını gözetmek, devletin sorumluluğu olarak belirlenmiştir. Bu sorumluluk anlayışı, dış politikada alan açtığı gibi, diaspora politikalarını gerçekleştirmede araçsallaştırmayı da beraberinde getirmiştir.

Ancak bunun için Putin yönetimi, dış politikası bağlamında hareket edecek diaspora oluşturmak için 2008 yılında Rossotrudnichestvo Ajansı'nı kurarak, genelde kamu diplomasisi özelde diaspora diplomasisi faaliyetlerine başlamıştır. 2014 yılındaki Ukrayna Krizi'nde Rusça konuşan Ukraynalıların Rus dış politikası hedefleri doğrultusunda hareket etmesi, Moskova yönetiminin çıkarlarını gerçekleştirmek üzere faaliyet gösteren diaspora oluşturmayı başardığını göstermektedir. Zira Ukrayna'daki Rus diasporası, bir yandan Rusya'nın ülkede bulunmasına zemini teşkil ederken; öte yandan da politikasını meşrulaştırma işlevi görmüştür. Bu anlamda Moskova'nın çıkarları doğrultusunda hareket eden örgütlü bir Rus diasporasının oluştuğu anlaşılmaktadır.

Rusya, 2005 gibi çok geç bir tarihte kurumsal düzeyde kamu diplomasisi uygulamaya geçmiştir. Putin yönetimi, kamu diplomasisiyle yumuşak gücünü artırmayı hedefleyerek eğitim, dil, kültürel bağların güçlenmesi ve tarihsel bilincin oluşması adına çalışmalar yapmak amacıyla ajanslar kurmuştur. Ancak Moskova yönetiminin kamu diplomasisi ve yumuşak güç politikaları, asıl imajı olan sert güç uygulamalarıyla sürekli çelişmektedir. Buradan hareketle Rusya'nın kamu diplomasisi ve yumuşak güç uygulamalarını da dış politikasında araçsallaştırdığı

BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

iddia edilebilir. Dolayısıyla Putin yönetiminin kamu diplomasisinin bir aracı olarak diaspora diplomasisi politikalarında oldukça etkin faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır. Rossotrudnichestvo Ajansı'nı bir diaspora kurumu olarak kuran Putin yönetimi, Bağımsız Devletler Topluluğu olarak bilinen eski Sovyet ülkeleri coğrafyasını temel hedef alanı olarak almıştır. Bununla beraber dünyadaki tüm Rus asıllı vatandaşlara ve Rusça konuşanlara ulaşarak tarihsel bağlarını güçlendirmeyi de ihmal etmemektedir. Aslında Putin yönetiminin kamu diplomasisi stratejisine geçme nedeninin temelde uluslararası sistemdeki ve özellikle de Batı mediasındaki imaj sorununu düzeltmek olduğu iddia edilebilir. Bu sorunsalı diaspora diplomasisinden de faydalanarak, Rus dilinin tanıtılması ve yaygınlaştırılması, Rus tarihinin ve kültürünün anlatılarak tarihsel ortak bilincin oluşturulması adına yapılan çalışmalarla çözmeyi hedeflemiştir.

Rusya, diasporayı ilk olarak soydaşlık politikası çerçevesinde ele almıştır. Ancak Rusya'nın zamanla dış politika çıkarlarını gerçekleştirmek için diasporayı bir manivela olarak kullanma anlayışına geçtiği ileri sürülebilir. Son tahlilde Putin yönetimi açısından diasporanın uluslararası kamuoyunda ve uluslararası toplumda olumlu imaj üretebilecek bir araç olarak algılandığı da not edilmelidir.

Neslihan Setenay BERKİL
Muharrem EKŞİ

RUS KAMU DİPLOMASİSİNİN ARAÇSALLAŞTIRILMASI BAĞLAMINDA RUS DİASPORASI

KAYNAKÇA

"About Rossotrudnichestvo", *Rossotrudnichestvo*, <http://rs.gov.ru/en/about>, (Erişim Tarihi:24.04.2020).

"About Russkiy Mir Foundation", *Russkiy Mir*, <https://russkiymir.ru/en/fund/index.php>, (Erişim Tarihi: 24.10.2020).

"Activity", *Rossotrudnichestvo*, <https://rs.gov.ru/en/activities>, (Erişim Tarihi: 24.04.2020).

"Diaspora", *Türk Dil Kurumu*, <https://sozluk.gov.tr/?kelime=D%C4%B0ASPORA>, (Erişim Tarihi: 31.03.2020)

"Friendship Societies with Foreign Countries", *Rossotrudnichestvo*, <http://rs.gov.ru/en/activities/4/projects/8>, (Erişim Tarihi:28.06.2020).

"Hello, Russia!", *Rossotrudnichestvo*, <http://rs.gov.ru/en/news/129>, (Erişim Tarihi: 09.07.2020).

"Representative Offices in the World", *Rossotrudnichestvo*, <https://rs.gov.ru/en/contacts/inworld> (Erişim Tarihi: 28.06.2020).

"Rossotrudnichestvo Took Stock of Its Work 2019", *Rossotrudnichestvo*, http://rs.gov.ru/en/news/61671?category_id=9, (Erişim Tarihi: 28.06.2020).

"Support for Compatriots Abroad", *Rossotrudnichestvo*, <http://rs.gov.ru/en/activities/5>, (Erişim Tarihi:28.06.2020).

"The "New Generation" Program", *Rossotrudnichestvo*, <http://rs.gov.ru/en/activities/4/projects/23>, (Erişim Tarihi: 24.04.2020).

"The Roads of Victory", *Rossotrudnichestvo*, <http://rs.gov.ru/en/activities/914/projects/2624>, (Erişim Tarihi: 09.07.2020).

AĞIR, Bülent Sarper, "Güvenlik ve Göç Kavşağında Kosova Sorunu", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 69(3), 2014, s. 455-479.

AĞIR, Bülent Sarper, "Soğuk Savaş Sonrası Avrupa Güvenlik Düzenine Kurumsal Bir Bakış", *Avrasya Dosyası, Güvenlik Bilimler Özel*, 9(2), 2003, s. 107-127.

ALIM Eray, "Rusya'nın Büyük Güç Aktivizminde Çok Kutuplu Dünyanın Önemi", *Asya Studies, Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar*, 2(8), 2019, s. 53-65.

BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

ALONSO, Andoni-OIARZABAL, Pedro J., "The Immigrant Worlds' Digital Harbors: An Introduction" Andoni Alonso-PJ Oiarzaba, der., *Diasporas in the New Media Age: Identity, Politics, and Community*, 2010, s. 1-18.

BAUMANN, Martin, "Diaspora: Genealogies of Semantics and Transcultural Comparison", *Religions in the Disenchanted World*, 47(3), 2000.

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/02/UNHCR_Refugee_or_Migrant_TR.pdf, (Erişim Tarihi: 01.04.2020).

BRUBAKER, Rogers, "The "Diaspora" Diaspora", *Ethnic and Racial Studies*, 28(1), 2005, s. 1-19.

CANKARA, Pınar Özden-CANKARA, Yavuz, "Vladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında Yapılan Değişiklikler", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 2007, s. 193-212.

CLIFFORD, James, *Diasporalar*, çev. Mehmet Ali Yolcu, Kömen Yayınları, Konya 2015.

COHEN, Robin, *Küresel Diasporalar*, çev. Erdoğan Boz. Koyu Siyah Yayıncılık, Ankara 2019.

EKŞİ, Muharrem, "Rusya'nın Kamu Diplomasisi: Dış Politika Davranışlarıyla Çelişme Paradoksu", *Karadeniz Araştırmaları*, 12(45), s. 43-56.

EKŞİ, Muharrem, *Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2018.

EROL, Mehmet Seyfettin-Şafak Oğuz, "Karma Savaş Teorisi ve Rusya-Ukrayna Savaşı", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 18(2), Kış 2018, s. 399- 415.

EROL, Mehmet Seyfettin, "Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya Jeopolitiği ve Türk Avrasyası", Mehmet Seyfettin Erol, der., *Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya'nın Değişen Jeopolitiği Yeni Büyük Oyun*, Barış Platin Kitabevi, Ankara 2009, s. 7-77.

GÜLTEKİN, Betül, "Göç ve Mülteci Sorunu", Mehmet Seyfettin Erol-Muharrem Ekşi, der., *Uluslararası İlişkilerde Güncel Sorunlar*, Akçağ Yayınları, Ankara 2019, s. 119-135.

RUS KAMU DİPLOMASİSİNİN ARAÇSALLAŞTIRILMASI BAĞLAMINDA RUS DİASPORASI

HAS, Kerim, "Orta Asya'nın Bölgesel Dinamikleri Çerçevesinde Rusya-Kazakistan İlişkileri", *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu*, Ankara 2013.

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, http://www.danistay.gov.tr/upload/multecilerin_hukuki_durumuna_dair_sozlesme.pdf (Erişim Tarihi: 17.05.2020)

KHASANOV, İbragim, "Rusya Federasyonu Dış Politikasında 'Rus Diasporası' Olgusu", *Karadeniz Araştırmaları*, 17(65), 2020, s. 43-62.

Özdemir, Sinem. "Göç ve İltica Terimleri Sözlüğü: Sık Karıştırılan Kavramlar", *AVİM-Avrasya Araştırmaları Merkezi*, <https://avim.org.tr/tr/Bulten/GOC-VE-ILTICA-TERIMLERI-SOZLUGU-SIK-KARISTIRILAN-KAVRAMLAR>, (Erişim Tarihi: 17.05.2020).

REİDAK, Hanna, *Rusya Federasyonu Dış Politikasında Diaspora'nın Araçsallaştırılması: Estonya Örneği*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir 2018.

SAFRAN, William, "Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return", *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 1(1), 1991, s. 83-99.

SOKEFELD, Martin, "Mobilizing in Transnational Space: A Social Movement Approach to the Formation of Diaspora", *Global Networks*, 6(3), 2006, s. 265-284.

SÖNMEZ, A. Sait, "Moskova'nın Kutuplaşma Çabaları: Putin Dönemi Rus Dış Politikası", *Avrasya Etüdlere*, 37(1), 2010. s. 37-76.

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, https://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptlCk6BZ29/content/id/2542248, (Erişim Tarihi: 27.06.2020)

YILDIRIM, Sevilay, *Rusya'nın Avrasya Politikasında Yumuşak Güç: İmkanlar ve Sınırlar*, (T.C. Başbakanlık YTB Uzmanlık Tezi), Ankara 2014.

YILMAZ, Salih, "Yeni Avrasyacılık ve Rusya", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 16(34), 2015, s. 111-120.

YİĞİT, Ali, "Kazakistan'ın Değişen Etnik Yapısı", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 2001, s. 1-15.

STRUCTURED ABSTRACT

Diaspora, which was founded out to be a significant tool of importance for governments in the 2000s, plays a strategic role in serving countries' interests. Although it initially identified with the Jewish people and emerged as a way to handle the Jews' exile, the term 'diaspora' has not only signified one single nation but its definition has now broadened and transformed to cover different nations. Etymologically, 'diaspora' means to scatter and disperse. In Turkish, it defines 'a place where a nation or members of a faith live as a minority outside their homeland or the branch of a nation separated from their native land'.

In literature, the term 'diaspora' is based upon the definitions of the classical and contemporary diaspora by William Safran and Robin Cohen who are known for their diaspora studies. However, there are still some controversial definitions and confusing terms related with 'diaspora'. That is why the conceptual framework of this study includes the definitional problems of the term 'diaspora' in order to prevent this ambiguity. Diaspora diplomacy is also among the types of public diplomacy that have been in the spotlight since the 2000s. Russia's public and diaspora diplomacy emerged essentially in 2004 as a solution to its international image problem and starting from 2005, it started to be emphasized by President Vladimir Putin. Among the most important reasons as to why Russia follows public diplomacy is the fact that the old Soviet countries joined NATO and followed western-oriented policies.

Therefore, it could be said that Russia focuses on the image problem in response to the media war coming from the West and follows public diplomacy. Russia under Putin has also developed policies in the areas of humanitarian, cultural and diaspora diplomacy which are the types of public diplomacy. Especially in terms of cultural diplomacy, Moscow founded the Russkiy Miv foundation aiming to promote cultural awareness. After the dissolution of the Soviet Union, the Russian Federation led kinship policies and with the near-abroad policy it announced that the USSR nations could never be a matter of

RUS KAMU DİPLOMASİSİNİN ARAÇSALLAŞTIRILMASI BAĞLAMINDA RUS DİASPORASI

negotiation in its foreign policy and that it would never compromise these rights. The Soviet citizens who scattered postUSSR form the basis of the Russian diaspora. Later on, Russia that has the largest diaspora due to population density turned towards diaspora diplomacy as part of the policy of showing importance to its diasporas especially in order to strengthen its educational, linguistic and historical ties. With the Rossotrudnichestvo Agency founded in 2008, its priority was the Russian and Russian-speaking citizens who live abroad, primarily in the Commonwealth of Independent States (CIS).

Besides these, Russia's intervention in South Ossetia in 2008 was a driving factor in Abkhazia and South Ossetia's separation and declaration of independence from Georgia. Similarly, Russia also intervened in Croatia with the excuse of the rights of its kind in Croatia. These two incidents show that diasporas have a facilitating role in governments' justification of their actions as well as being an example to the the protection of the Russian diaspora with military reasons. The Rossotrudnichestvo Agency also aims to enable cooperation while organizing historical, cultural, social and economic activities in countries where the diaspora citizens live. At the same time, there are other activities to change the foreign citizen's perception of Russia in the positive way and to promote awareness in order to increase Russia's soft power. "The Friendship Associations with Foreign Countries" ran by the agency carries out activities in order to establish friendly relations with foreign nationals. It tries to teach and spread the Russian language by opening Russian Centers for Science and Culture, which is one of the most important activities.

The agency leads a policy of building a young diaspora society through "New Generation Program", one of the biggest projects about the diaspora. This program enables the youth in the political, scientific and business circles of the foreign governments to have short trips to Russia, with which it is aimed to create an organized diaspora by strengthening the mutual ties between the young diaspora and the native land. In addition to these, it is aimed to create a positive and hospitable image by giving the foreign citizens the chance to visit

BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Russia with the cultural-awareness-oriented “Hello Russia” program by organizing trips to Moscow, St. Petersburg and Kazan. Hence, within this context, this study argues that after the dissolution of the Soviet Union, the Russian Federation discovered the public diplomacy method as a means to restore its international image and identified the application of the diaspora diplomacy as a strategic way to increase its soft power.

Neslihan Setenay BERKİL
Muharrem EKŞİ